КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

АНДРОНОВА Ірина Федорівна

УДК 930.85(477)+396.9
А661

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ
(гендерний аспект)

17.00.01 – теорія та історія культури

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

КИЇВ – 2005

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному університеті культури і мистецтв, Міністерство культури і туризму України, м. Київ

Науковий керівник: **Поплавський Михайло Михайлович**
доктор педагогічних наук, професор Київського національного університету культури і мистецтв

Офіційні опоненти: **Галаган Валентина Яківна**
доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних та гуманітарних наук Київського університету економіки і технологій транспорту

Корнієвський Олександр Анатолійович
кандидат історичних наук, доцент, Державний експерт Національного інституту проблем міжнаціональної безпеки РНБО України.

Провідна установа: Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, кафедра культурології

Захист відбудеться «30» червня 2005 р. о 14-00 годин на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.807.02 у Київському національному університеті культури і мистецтв (01133, м. Київ, вул. Щорса, 36, ауд. 209).

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв (01133, м. Київ, вул. Щорса, 36).

Автореферат розісланий «28» травня 2005 р.

Вчений
спеціалі

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Політична культура ще за радянських часів була однією з достатньо популярних тем політичної науки (на той час – науковий комунізм). Проте час плине – і змінюється як сама політична культура, так і глибина та різноплановість її наукового дослідження. Особливо це справедливо щодо політичної культури незалежної України, яка зазнала кардинальних змін, у тому числі через виникнення актуалітетів, не характерних для політичного життя радянських часів.

Водночас розгалуження наукового знання, формування нових, межових досліджень, досліджень на стикові кількох наукових напрямів та спеціальностей ставить на порядок денний новий погляд на звичні поняття. Потребує нового осмислення і поняття політичної культури. Колишня „монополія" політології на дослідження політичної культури має бути порушеною культурологічною наукою, яка виокремлює свій аспект аналізу цього явища і формулює нові підходи дослідження.

Для вивчення політичної культури з позицій суто політологічного підходу характерним є наголос на „політичній", а для культурологічного - на „культурній" складовій цього явища. Для культурологічного підходу характерним є широке розуміння поняття культури, тобто як синоніму специфічно людської діяльності, результатом якої є створення штучного (у порівнянні з природним) середовища - матеріального і духовного - існування людини.

В свою чергу „культурна" складова політичної культури має кілька вимірів, одним з яких вважаємо гендерний, тобто такий, що відбиває взаємовплив статевих життєвих світів (світу чоловіка та світу жінки) і політики як сукупності інститутів, процесів та діяльності суб'єктів з приводу здійснення суспільної влади за допомогою організаційних, регулятивних і контролюючих функцій.

Останні роки гендерна проблематика набула поширення в українських суспільних і гуманітарних науках. Не оминула вона й історичну науку, в якій з'явилась низка досліджень з історії жіночого руху, й політичну, що поповнилася дослідженнями феномену жіночого політичного лідерства.

Разом із тим наявні історичні розвідки ще не розглядали буквально вчорашнього минулого з точки зору зазначеного аспекту. У той же час навіть невеликий відрізок часу іноді має таку динаміку свого розвитку, що його вивчення під кутом розгортання певних тенденцій дозволяє вибудувати вельми репрезентативну картину історичного процесу. Це стосується і гендерного виміру політичної культури України кінця XX – початку XXI століття.

Тому дослідження української політичної культури і, зокрема, її гендерних особливостей останніх півтора десятиріччя – десятиріччя принципових та швидких трансформацій –є безперечно актуальними.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в руслі державної програми "Концептуальні напрямки щодо розвитку культури" - Постанова Кабінету Міністрів від 26.06.1997р. - та відповідно до тематичного плану наукових досліджень Київського національного університету культури і мистецтв. Матеріали дисертаційного дослідження є складовою частиною курсів "Теорія культури" та "Історія української культури" відповідно до тематичного плану наукових досліджень Київського національного університету культури і мистецтв.

Хронологічні межі дослідження (1991-2004) регламентуються тим, що саме у цей проміжок часу, внаслідок радикальної зміни політичної ситуації, було започатковано формування політичних систем пострадянського типу. На теренах колишнього Радянського Союзу утворилися незалежні держави. У процесі кристалізації владних структур нових політико-державних систем відбувалося й становлення політичної культури, адекватної новим реаліям суспільного життя. В Україні цей період позначений виразними рисами суперечливої перехідності, хоча окремі структурні елементи державного життя склалися і почали поступово утверджуватися. Дисертація обмежується першою половиною 2004 року, оскільки період, який розпочинається з липня 2004 передвиборчою президентською кампанією настільки насичений, що потребує окремих досліджень.

Джерельна база дослідження. Теоретико-прикладний характер дослідження багато в чому зумовив зміст та обсяг літературних джерел, якими користувався автор. До них, передусім, відносяться праці, які аналізують, узагальнюють, осмислюють політичні процеси другої половини XX - початку XXI ст., з'ясовують революціонізуючу роль та місце політичної культури в них. При аналізі політичних процесів доби розбудови незалежної України, автор використовував офіційні матеріали, у тому числі конституційне законодавство, а також матеріали періодики. Дотримання принципу об'єктивності дослідження зумовило використання автором статистичних та інформаційних збірників і довідників. З'ясуванню провідних векторів еволюції політичного життя сучасної України сприяло використання документів і матеріалів, в тому числі програм різних політичних партій і рухів, дані соціологічних досліджень, що проводилися як державними, так і незалежними соціологічними та політологічними інститутами й центрами.

Методи дослідження. Методологічну і теоретичну основу дисертації становлять системно-функціональний підхід, логічний аналіз структурних елементів політичної культури у їх взаємозв'язку та взаємозалежності, а також універсальні науково-дослідницькі принципи об'єктивності, історизму, що дає можливість простежити динаміку процесу становлення та розвитку політичної культури в

Україні. Застосовуються також методи інтерпретації суперечливих явищ політичного життя, засоби компаративістики.

Мета дослідження полягає у тому, щоб визначити характер еволюції політичної культури України за роки незалежності (1991-2004) з точки зору гендерного аспекту, тобто змін соціальних стереотипів сприйняття, оцінки та ставлення до жінки як суб'єкта (реального чи гіпотетичного) політичного процесу та носія політичної влади.

Реалізація мети дослідження забезпечується постановкою і розв'язанням наступних науково-дослідних **завдань:**

- уточнення змісту та об'єму поняття „політична культура";
- визначення особливостей гендерного аспекту політичної культури;
- дослідження історичних витоків української політичної культури з точки зору її гендерних особливостей;
- аналіз конституційного законодавства незалежної України як чинника гендерних новацій в політичній культурі;
- виявлення гендерних стереотипів у політичній культурі пострадянської України часів розбудови незалежності (1991-1996рр.);
- з'ясування характеру трансформацій політичної культури та її гендерного виміру у період після конституційного закріплення незалежності України та системного реформування українського суспільства 1996-2002рр.;
- обґрунтування кардинальних змін в гендерному вимірі політичної культури України в період від виборів до Верховної Ради 2002 року - кануну Помаранчевої революції (середина 2004 р.).

Об'єктом дослідження є політична культура незалежної України 1991 -2004 рр.

Предметом дослідження є еволюція політичної культури незалежної України з точки зору гендерного аспекту.

Наукова новизна одержаних результатів. При розв'язанні наукової проблеми дано власне визначення автором поняття політичної культури, яка розглядається як сукупність соціокультурних стереотипів сприйняття, оцінки і практичного ставлення до політики як специфічного виду діяльності, відносин, що виникають у процесі її здійснення, та інститутів, при якому людина, котра виносить ці судження, оцінки чи практично ставиться, не є суб"єктом політичної діяльності за винятком участі у виборах чи проведенні референдуму (за умов демократичного політичного режиму), тобто коли вона ситуативно перетворюється на учасника виборчого процесу. Також виокремлено гендерний аспект політичної культури, який відбиває взаємовплив статевих життєвих світів (світу чоловіка та світу жінки) і політики як сукупності інститутів, процесів та діяльності з приводу здійснення суспільної влади за допомогою організаційних, регулятивних і контролюючих функцій.

Проаналізовано історичні витоки гендерного виміру політичної культури українців та з'ясовано специфіку, що полягає у поєднанні маскулінних стереотипів,

які заперечують право жінки на домінування в соціальному контексті, із значно більш толерантним (у порівнянні з російським) ставленням до неї та визнанням її соціальної значущості.

Досліджено вплив конституційного законодавства незалежної України на зміни гендерних стереотипів політичної культури.

Простежено еволюцію політичної культури у її гендерному аспекті протягом років незалежності від маскулінних гендерних стереотипів, які сформувалися ще за часів так званого традиційного суспільства і стереотипів, сформованих соціалістичним минулим, до визнання суспільством права жінки на політичну діяльність і на представництво в політичних інститутах.

Практична значущість отриманих результатів. Положення і висновки дисертації можуть бути використані для розв'язання подальших науково-дослідницьких завдань в галузі політичної культури у руслі історико-культурологічного підходу, аналізу механізмів політичної діяльності, у тому числі гендерних. Ідеї та висновки дисертації можуть бути застосовані також у процесі розробки програм і проектів, спрямованих на розв'язання суперечностей розвитку політичної культури та пошук шляхів її ефективного формування у період переходу українського суспільства до демократичного типу суспільної організації. Матеріал дисертаційної роботи здатний слугувати інформаційним джерелом у підготовці праць з історії України, історії вітчизняної культури, у процесі викладання вузівських гуманітарних дисциплін, в тому числі політологічного циклу.

Апробація дослідження. Положення та висновки дисертації були викладені у доповідях та виступах на наукових конференціях і теоретичних семінарах, а саме: на III Міжнародній конференції "Діалог української і російської культур в Україні" (Київ,1998); Всеукраїнському громадянському науково-політичному семінарі "Українська політика сьогодні: характеристики, орієнтири, співвідношення стратегії і тактики" (Київ,1998), щорічних науково-практичних конференціях КНУКіМ „Дні науки" (Київ, 2001, 2002, 2003, 2004).

Зміст дисертаційного дослідження відображено у статтях, опублікованих у фахових журналах і наукових збірниках. Концептуальні ідеї знайшли практичне втілення у розробці навчального курсу "Історія української та зарубіжної культури" для студентів Київського національного університету культури і мистецтв.

Публікації. Матеріали дослідження знайшли відображення у 6 одноосібних публікаціях автора у фахових виданнях.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи - 176 сторінок, у тому числі – список використаних джерел (284 найменування) – 24 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *Вступі* висвітлюється актуальність поставленої проблеми, визначаються мета і завдання роботи; виокремлюються об'єкт і предмет дослідження, наводяться відомості про зв'язок роботи з науковими програмами; розкриваються методи дослідження, обґрунтовуються його наукова новизна і практичне значення, наводяться дані щодо апробації результатів дослідження та публікацій.

У *першому розділі* ***„Історіографія, джерельна база і теоретико-методологічні підвалини дослідження"*** аналізується масив літератури, що стосується досліджуваної проблеми, в контексті обраної теми уточнюється зміст поняття „політична культура", її типологізації, розглядаються основні підходи до аналізу політичної культури як у вітчизняній науковій літературі, так і в зарубіжній.

Поняття „політична культура", то його уперше запровадив німецький філософ XVIII ст. І. Гердер. Наприкінці XIX ст. це поняття зустрічається в працях професорів Московського університету В.Гер'є, Казанського університету В. Івановського, американського науковця Е. Джеймса та ін. Основні концептуальні уявлення про політичну культуру були розроблені Г. Алмондом, С. Вербою, Л. Паєм, Р. Фейгеном, Р. Такером й іншими, переважно американськими дослідниками.

Вивчення політичної культури українськими вченими можна розподілити на 4 періоди: дореволюційний період (1848-1917); міжвоєнний (1918-1939); післявоєнний (1945-1991); новітній (1992 – до теперішнього часу).

Для досліджень дореволюційного етапу, серед представників якого слід назвати передусім М. Костомарова, М. Драгоманова, В. Антоновича, М. Грушевського, характерним було те, що політична культура не була самостійним предметом історичного дослідження, вона розчинялася в більш широкому – політичному - питанні, яке само поставало в різних ракурсах і різних аспектах. Оскільки української держави в даний період не існувало як такої, то й дослідження політичних питань зводились до більш конкретних проблем, зокрема, ролі народу у суспільно-історичних процесах.

Міжвоєнний етап характеризується розробкою концепцій української державності, яка здійснювалася науковцями, що представляли переважно українську еміграцію. Серед дослідників заслуговують на увагу: В. Кучабський, С. Наріжний, С. Рудницький, В. Старосольський, С. Томашівський, В.Липинський та інші. Знов, політична культура, як правило, не виокремлюється в самостійний предмет дослідження, а виступає в контексті питань державності.

Виокремлення поняття політичної культури в українській суспільствознавчій думці можна пов'язати з роботою фундатора консервативної школи В'ячеслава Липинського „Листи до братів-хліборобів". На думку вченого, сутність політичної культури полягає в поєднанні, у „рівновазі" між „політичною творчістю" й „політичною наукою", що забезпечує високу „політичну вмілість" провідної верстви

нації та всього народу. Уміння використовувати для політичної творчості дані науки лежить в основі політичної культури.

У післявоєнний період українські радянські вчені інтерпретували політичну культуру як особливу різноманітність культури, форму акумуляції та передачі політичного досвіду класової боротьби, у відповідності з корінними класовими інтересами та цінностями людської цивілізації. Українські вчені Т. Бутківська, І. Кучерак, Баталов Е.Я., Кейзеров Н.М., Рехкало В.А., Бурлацький Ф.М., Галкін А.А. та інші у процесі дослідження політичної культури значну увагу приділяли демократизації політичної системи тодішнього суспільства. Значною мірою це були представники політичної науки (на той час – наукового комунізму) і філософії. Для цього періоду характерним було ідеологічно заангажоване ставлення до вивчення і оцінки політичної культури: якщо об'єктом виступало капіталістичне суспільство, то його політична культура – незалежно від того, явно чи неявно вона була складовою предмету дослідження – оцінювалась критично. Якщо мова йшла про соціалістичне суспільство, оціночний підхід був протилежним.

Характерними рисами політичної культури радянського суспільства проголошувалися „синтез високих революційних ідеалів з активною соціальною дією", „історичний оптимізм", „несумісність з політичною пасивністю", „непримиримість до буржуазної ідеології, до націоналізму", „суворе дотримання політичних норм державного та громадського життя". Застосовуючи такі ідеологічні штампи, політичну культуру інтерпретували не як складну, внутрішньо суперечливу систему, а як „планку", до якої треба просто дотягнутися. Звідси й постійні заклики „підвищити" політичну культуру, „піднести" її „рівень".Головними наслідками такого підходу стали прогресивістське тлумачення політичної культури (судження про культуру як таку, що містить лише однозначно позитивні цінності) та ототожнення радянської політичної культури із зведеним у ранг всезагального імперативу ідеалом, який творився як умоглядна конструкція.

Що стосується досліджень гендерного аспекту політичної культури, то в цей період подібний підхід має свою специфіку. По-перше, він не подається саме як гендерний (сам термін набуває широкого наукового вжитку значно пізніше). Проте існують дослідження, які по суті можна вважати попередниками гендерних розвідок: йдеться про дослідження стану радянської жінки, її залучення до суспільних процесів, інститутів тощо. По-друге, цей підхід не безпосередньо пов'язується з політичною культурою, а скоріше опосередковано: через дослідження роботи партії та уряду щодо вирішення певних гендерно забарвлених питань. Ці дослідження надають важливу інформацію щодо реального стану радянської жінки, проблем, які турбували не тільки її, а й ставали суспільно значущими. Серед наукових досліджень у цьому напрямі слід виділити роботи Курченко Т.Є., Циплакової Т.І., Галаган В.Я., Шарової Т.П.та ін.

Новітній період у розвиткові української політичної культури розпочався з 1990-х років. З цього ж моменту починається і новий етап її вивчення українськими науковцями.

За часів незалежної України до питання політичної культури зверталися відомі українські політологи і філософи, намагаючись понятійно вдосконалити саме словосполучення „політична культура" та структурувати його зміст: М.Михальченко, Є.Головаха, В.Бебик, С.Говоруха, В.Кампо та інші.

Так, у „Політологічному енциклопедичному словнику" (К.,1997) політична культура визначена як частина загальної культури, яка формується і виявляється в процесі політичного життя; як історично і соціально зумовлений продукт політичної життєдіяльності людей, їх політичної творчості, який відбиває процес опанування суспільством, націями, класами, іншими соціальними спільнотами та індивідами політичних відносин, а також розвиток їх власної сутності і діяльнісних здібностей як суб'єктів політичного життя.

Серед власне історичних досліджень політичної культури слід відмітити роботу Л. Новохатька „Проблеми соціально-економічного і культурного розвитку України в контексті національної політики: 20-30-ті рр. XX ст." (К.,1998), у якій здійснено критичний аналіз національної політики у радянській Україні зазначеної доби, її роль у формуванні політичної культури населення. Праця Л.П. Нагорної „Політична культура українського народу: історична перспектива і сучасні реалії" (К.,1998) являє собою комплексне дослідження політичної культури українського народу в історичному і соціокультурному аспектах, здійснене у руслі загально цивілізаційних підходів. Спробу дослідити політичну культуру незалежної України здійснив Яремченко Б.П. в роботі „Формування політичної культури українського народу в нових історичних умовах" (К., 1995). Політичну культуру під генераційним кутом зору досліджували О.Корнієвський, О.Листопад, І.Жадан та ін.

У дев'яності роки з'являються дослідження, які певним чином – більш чи менш – пов'язують між собою політику і гендерний вимір, а в дечому і політичну культуру з гендерним виміром. Серед них слід відмітити роботи Л.Смоляр, зокрема її: "Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України II пол.XIX – поч.XX ст. Сторінки історії" (Одеса, 1998).

Що стосується досліджень гендерного аспекту української політичної культури неісторичного спрямування, то вони насамперед представлені дослідженнями щодо залучення та участі жінок у політиці, виступаючи скоріше дослідженням гендерного аспекту політики, а не суто політичної культури. У цьому напрямі слід відмітити роботу Мельник Т.М. „Гендерна політика в Україні" (К.,1999). Розглядаються гендерні питання і під кутом зору державного управління. У цьому напрямі слід відзначити роботи Дзекунової Є.О. "Гендерні аспекти в державному управлінні"(К., 2000), Кармадонової Г.К. "Жінки в українській дипломатії" (К., 2000), колективну монографію "Гендерні аспекти державної служби" (К., 2002). Гендерна проблема в цих виданнях досліджується з точки зору

участі (представництва) жінок в роботі управлінських органів, установах дипломатичної сфери, в органах державної влади. До цього ж напрямку дослідження слід віднести роботи Гінни М., Михайлової К.Г., Богословської І.Г., Борисенко О.С., Головньової І.В., Лавриненко Н.Г. та інших.

Проаналізувавши існуючі визначення політичної культури автор дисертації вводить власне визначення, яке, як він вважає, відображує саме культурологічний підхід до його вивчення: політична культура є сукупністю соціокультурних стереотипів сприйняття, оцінки і ставлення до політики як специфічного виду діяльності, відносин, що виникають у процесі здійснення цієї діяльності, та відповідних інститутів, за умов, що людина, котра виносить ці судження, оцінки чи проявляє певну активність, не є суб'єктом політичної діяльності за виключенням участі у виборах чи референдумі (при демократичному політичному режимі), тобто коли вона ситуативно перетворюється на учасника виборчого процесу.

Таке визначення дає можливість відрізнити політичну культуру від культури політики (або політика), тобто як характеристики поведінки осіб, які є суб'єктами політичної діяльності або політичних відносин.

Авторська точка зору на досліджуваний предмет полягає у тому, що гендерний аспект політичної культури відбиває взаємовплив статевих життєвих світів (світу чоловіка та світу жінки) і політики як сукупності інститутів, процесів та діяльності з приводу здійснення суспільної влади за допомогою організаційних, регулятивних і контролюючих функцій.

Підсумовуючи аналіз історіографії обраної теми дисертантка доходить висновку, що проблема еволюції політичної культури незалежної України в її гендерному аспекті ще потребує історико-культурологічного дослідження і актуалізує його проведення.

У розділі другому ***„Історичні витоки української політичної культури та її гендерних особливостей"*** виявляються історично сформовані гендерні стереотипи політичної культури в Україні, аналізуються ідейні засади політичної культури радянського періоду, що вплинули на їх модифікацію.

У підрозділі ***2.1. „Гендерні стереотипи в політичній культурі дорадянської України"*** аналізуються історичні витоки гендерного виміру політичної культури українців. Автор дисертації вважає, що вони можуть бути охарактеризовані як такі, що призвели до формування стереотипів, котрі хоча в цілому і заперечують право жінки на домінування в соціальному контексті, тим не менш є значно більш толерантними (у порівнянні з російськими) до неї і відбивають визнання суспільством її соціальної значущості.

Соціокультурні стереотипи сприйняття жінки в соціальному контексті, набір соціальних ролей, відведених їй чоловіками, в українській ментальності традиціоналістського типу в цілому ґрунтувалися на акцентуації її репродуктивної функції, тобто можуть бути охарактеризовані як такі, що редуковані до біологічного начала. Жінці традиційно відводилися заняття, пов'язані з народженням і

вихованням дітей та обслуговуванням чоловіка: насамперед забезпечення його первинних (фізіологічних потреб): харчування, сексуальної потреби, забезпечення побутового комфорту. У такому сенсі сприйняття політичної ролі жінки в цілому мало бути запереченим. Недаремно влучним визначення цього стереотипу є висловлювання, яке донедавна було досить поширеним: „У політики – не жіноче обличчя".

Разом із тим порівняно з російськими гендерними стереотипами українські виглядають як значно більш толерантні до жінки та її соціальної ролі. Про це наприклад, свідчить відсутність в українській гендерній культурі таких зневажливих оцінок на адресу жінки, що притаманні російській, як-от: „Курица – не птица, баба – не человек", „У нас не в Польше - муж жены больше", „Волос долог, да ум короток" та ін. Знаковим у цьому відношенні є відсутність в українців навіть аналогів такої історичної пам'ятки як „Домострой".

Повага до соціальної (у тому числі політичної) активності жінки у українців має історичне підґрунтя – достатньо згадати постаті таких жінок як княгиня Ольга, Анна – королева Франції, Роксолана. Вони залишили по собі пам'ять саме як політичні діячки, як жінки, що займалися (і успішно) політикою, а не були просто дружинами князя, короля або султана.

Після звільнення українців від кріпацтва жіноча активність зростає, виникають жіночі громадські об'єднання, розширюється доступ до вищих ланок освіти. Жінки професійно опановують освітянську ниву, реалізують себе в сфері художньої культури, активно займаються громадською діяльністю (С.Русова, М.Заньковецька, Л.Українка та ін.). Проте до політичної діяльності українська жінка не допускається аж до радянських часів.

*У підрозділі 2.2 „**Ідейні засади гендерного виміру української політичної культури радянського періоду**"* автор дисертації досліджує стан української жінки радянських часів і відмічає, що комуністична партія і радянський уряд постійно вживали заходи щодо широкого залучення жінки до суспільної і виробничої діяльності, підвищення захисту її материнських прав. Радянська держава, проголошуючи принцип рівності статей, намагалась продемонструвати це пропорційним представництвом жінок у державно-партійних структурах. Цифрові показники використовувались у якості аргументів, що доводили повноправну участь жінок у суспільному житті, хоч така пропорційність створювалась штучно. Представництво жінок у місцевих радах народних депутатів у 1971 році було 43,3%, 1980 році - 48,3%, а в 1985 році доведено до 49,2%. У Верховній Раді УРСР протягом 70-80-х років жінки складали третину представників. Одним із доказів політичної активності жінок вважалось їх членство у республіканській організації КПРС, де жінки у середині 70-х років складали 25%. Отже, існувала установка на забезпечення представництва жінок у владних структурах, які на той час фактично складались з державних та партійних, що були вище за державні і де факто підміняли державу за рахунок обов"язкового членства управлінців в комуністичній

партії, отже подвійного підпорядкування при домінуванні партійного. Квотувалося представництво жінок на партійних з'їздах, конференціях. Проте чим вищою була управлінська ланка, чим вищим був рівень політичної діяльності, тим меншим було представництво на ньому жінок. На рівні СРСР – це єдиний міністр К.Фурцева. У Верховній Раді СРСР жінок було більше. У цьому відношенні найсприятливішими вважаються 80-роки, коли представництво жінок у верховній Раді СРСР сягало 31% загальної чисельності. Але Верховна Рада була формально непартійним органом. В органі ж, який фактично керував країною - Політбюро ЦК КПРС- жінки були відсутні.

Але й депутатські посади зменшилися для жінок вже за часів правління Горбачова – до 16%. Цей парадокс насправді відображував не особисті уподобання Генсека, а був свідоцтвом стійкості антифемінних архетипів у політичній свідомості населення: разом із лібералізацією і демократизацією внутрішньополітичного життя країни часів Горбачова і відповідно зменшенням впливу і втручання компартії в політичні процеси, тобто з падінням контролю за жіночим квотуванням, гору взяло традиційне ставлення до жінки як до особи, якій не має місця в політиці.

Разом із тим автор наголошує на тому, що соціалістична ідеологія відмовляла у праві на існування так званого жіночого питання, оскільки вважала його таким, що автоматично вирішується в ході боротьби робітничого класу і припиняє свої існування разом із перемогою останнього в соціалістичній революції. Свідченням того є, наприклад, художня культура, яка цілеспрямовано втілювала цю настанову. Особливо яскраво це, на погляд автора, проявило себе у кіномистецтві. Кінострічки весь час формують суспільну свідомість у напрямку нових стереотипів: жінка – це соціальна істота, вона виконує виробничі функції нарівні з чоловіком, вона завжди поряд з ним: товариш, соратник, колега. Проте, поряд, але не рівно: жінка завжди під патронатом чоловіка.

На думку автора дисертації, це свідчить про те, що чоловіки не поспішають поступатися своєю монополією на вищих ланках соціальної драбини, на зосереджену в їх руках владу. Отже, поряд з комуністичною ідеологією панують гендерні стереотипи часів Домострою.

Таким чином, автор, здійснивши аналіз історичних витоків гендерних стереотипів української політичної культури, доходить висновку, що Україна входить в незалежність з політичною культурою, в якій стрімко зростають антифемінні настрої за рахунок актуалізації маскуліноцентрованих архетипів, що спричиняють підсилення стереотипів сприйняття жінки і політики як несумісного сполучення.

Розділ третій "Від державної розбудови до становлення громадянського суспільства: тенденції змін гендерних характеристик політичної культури незалежної України" присвячений аналізу динаміки політичної культури у відповідності з виділеними періодами, які відповідають головним віхам політичної історії України:

- 24.08.1991р. - 28.06.1996р. - період державотворення, перехід від тоталітарного до демократичного суспільства;

- 28.06.1996р. – березень 2002р. - період системного реформування, поглиблення процесів становлення громадянського суспільства;

- березень 2002р.-2004р. - період подальшого розвитку громадянського суспільства в Україні.

Досліджуючи у *підрозділі* ***3.1."Гендерні стереотипи у політичній культурі пострадянської України періоду державотворення і переходу від тоталітарного до демократичного суспільства(1991-1996рр.)"*** особливості політичної культури початку незалежності, автор відмічає, що політична культура України у післяперебудовні роки зберігає певні ознаки соціалістичного минулого (наприклад, залишки представництва жінок у владних структурах. Так у складі Верховної Ради УРСР, яка трансформувалася у Верховну Раду України, продовжує працювати Валентина Шевченко) і водночас набуває ознак реанімації маскулінних стереотипів щодо сприйняття соціальної (у тому числі політичної) ролі жінки, притаманних традиційному суспільству. Водночас починаються соціальні зміни, серед яких і зміни в конституційному законодавстві незалежної України, яке автор дисертації розглядає як один з найважливіших чинників гендерних новацій в політичній культурі.

За період державотворення в Україні від 24 серпня 1991 року –дня прийняття Верховною Радою УРСР Акту про державну незалежність України до 28 червня 1996 року, коли Верховна Рада України прийняла Конституцію України, що юридично оформила нові політичні, економічні та духовні реалії в українському суспільстві, Верховною Радою було прийнято понад 500 законів. Серед них Закон „Про об'єднання громадян", що був прийнятий 16 червня 1992 р., який означав законодавче оформлення інституалізації громадянського суспільства в Україні. Закон закріпив право на свободу об'єднання в громадські організації осіб кожної статі. Це право тісно пов'язане з правом і жінок, і чоловіків бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Прийняття Конституції незалежної України 28 червня 1996р. підняло на новий рівень юридичне забезпечення прав жінки, у тому числі і на політичну діяльність. Утілення принципу гендерної рівності гарантується положеннями Конституції України: ст. 3; ст. 15; ст. 21; ст. 23; ст. 24; ст. 36.

На цей період припадають дві важливі події в сфері політичного життя країни: вибори навесні 1994 року до Верховної Ради України і вибори влітку того ж року Президента України. Вибори до Верховної Ради України вперше проводилися на багатопартійній основі, але за мажоритарним принципом. Після парламентських виборів найбільшими за чисельністю виявилися фракції комуністів (90), Народного руху України (22), Селянської партії (21), соціалістів (15). Водночас – у гендерному плані – склад новообраної Верховної Ради свідчив: простежується загальна тенденція скорочення жінок (порівняльно з попереднім періодом), залучених до

політичних інститутів та політичної діяльності. До парламенту України було обрано 17 жінок, що складало 4,2% загальної кількості депутатів. Серед голів комітетів Верховної Ради – жодної жінки. Водночас серед невеликої кількості жінок, що пройшли до парламенту, виділяються Л.Скорик і Н.Вітренко, які постають справжніми політичними особистостями.

Серед кандидатів на пост Президента України у виборах, які відбулися 26 червня 1994 року, не було жодної жінки (Балотувалися: Л.Кравчук, Л.Кучма, О.Мороз, В.Лановий, В.Бабич, І.Плющ, П.Таланчук).

Аналіз даних соціологічних опитувань, які проводилися у цей період, дає підстави автору дисертації дійти висновку, що взагалі питання генденого значення відходять на другий, а то й на третій план внаслідок актуалізації інших, насамперед економічних: криза, невиплата зарплат, зубожіння населення - і загальнополітичних: боротьба за вектор політичної визначеності майбутньої України.

Відбитком маскулінного стереотипу сприйняття жінки у політиці як елементу вітчизняної політичної культури, є досить типове ставлення, висловлене народним депутатом України М.Сиротою (до речі того, що очолив комісію, яка забезпечувала узгодження позицій політичних фракцій і партій щодо тексту Конституції незалежної України): „Політика – це сувора боротьба, яка потребує всіх сил, миттєвої реакції і навіть згорання. А для жінки це протиприродно... Час жінки в політиці ще просто не настав. Ось коли ситуація стабілізується, тоді в політику й прийдуть жінки. А поки що чоловіки згорають у сьогоднішній боротьбі, готуючи в політиці майбутній плацдарм для жінок".

Автор дисертації доходить висновку, що особливістю політичної культури українців, з якими вони ввійшли в незалежність, є поєднання маскулінних гендерних стереотипів, які сформувалися ще за часів так званого традиційного суспільства, зі стереотипами, сформованими соціалістичним минулим, а саме: його ідеологемою заперечення гендерного аспекту політики за рахунок розчинення жіночого питання в питанні класовому. Ця особливість відбилась, зокрема, у низькому представництві жінок в політичній діяльності та політичних інститутах.

У підрозділі **3.2** ***„Трансформація політичної культури та її гендерного виміру в умовах системного реформування українського суспільства (1996-2002рр.)"*** аналізується політична культура періоду, який відкривається прийняттям Конституції незалежної України.

Серед законів та юридично-нормативних актів, прийнятих у цей період, з точки зору впливу на політичну культуру і в тому числі на її гендерний аспект слід виділити Закон України „Про вибори народних депутатів України" від 24 вересня 1997 р. Важливе значення для гендерної рівності має принцип рівного виборчого права, яке закріплювалось даним Законом, зокрема ст.3 і ст.4.

Передбачається гендерна рівність і щодо права бути обраним Президентом України на підставі Закону України „Про вибори Президента України" від 5 березня 1999р. Частина 3 ст.2 прямо передбачає, що „будь-які прямі або непрямі привілеї

або обмеження виборчих прав громадян України за ознаками раси, кольору, шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного або соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками, крім передбачених Конституцією України та цим законом, забороняються."

Ще одним правовим документом конституційного рівня зазначеного періоду є прийнятий Верховною Радою 5 квітня 2001 року Закону України „Про політичні партії в Україні". З точки зору гендерного аспекту політичної культури цей закон важливий тим, що політичні партії є суб'єктом виборчого процесу, а представництво жінок у вищих органах влади залежить від виду виборчої системи та виборчого законодавства, оскільки право висування кандидатів у депутати реалізується через політичні партії та виборчі блоки.

На цей же період припадає прийняття таких документів як Постанова Кабінету Міністрів України від 6 травня 2001 р. №479, підписана В.Ющенком (на той час прем'єр-міністром України) „Про Національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню гендерної рівності у суспільстві на 2001-2005 роки"; Указ Президента України „Про підвищення соціального статусу жінок в Україні" №283 – 2001 від 25 жовтня 2001 р. Всі вони мали сприяти, хоча й опосередковано, утвердженню гендерного паритету і в політичній діяльності, а отже, змінам в політичній культурі України.

Що стосується політичного життя країни, то на цей період припадають парламентські вибори 1998 року і вибори Президента України 1999 року.

У парламентських виборах 1998 року взяло участь 30 політичних партій та блоків. З них лише одна – Всеукраїнська партія жіночих ініціатив – чітко позицію вала себе за гендерним принципом. Проте ця партія до Верховної Ради не пройшла, що свідчить, на думку автора дисертації, про неготовність українського суспільства до сприйняття жінки як політика, про збереження маскулінних стереотипів сприйняття політичної діяльності як виключно чоловічої справи. Це підтверджується і кількісним складом Верховної Ради з точки зору присутності в ній чоловіків і жінок: до парламенту було обрано 35 жінок, що складало 7,5% від загальної кількості народних депутатів. Серед голів комітетів Верховної Ради 6 жінок. Аналіз передвиборчих програм політичних партій та блоків свідчить, що гендерна проблематика в них в переважній більшості була відсутня, а якщо і містилися, то знов-таки відбивала традиційні погляди на жінку як на таку, що самостійно здійснити захист власних прав та інтересів нездатна, бо в програмах традиційно йшлося про захист материнства і дитинства, тобто жінка постає як пасивний об'єкт політики: захисту потребує більш слабка істота.

Водночас поряд з гендерною асиметрією політичної культури України в ній відбуваються і певні зрушення. Дисертантка звертає увагу на те, що це період, коли у вищих ланках виконавчої влади – Кабінеті Міністрів України –з'являється дві жінки: міністр юстиції С.Станік (1997-1999 рр.), віце-прем'єр –міністр Ю.Тимошенко (1999 - 2001 рр.). Активну участь в роботі вищого законодавчого

органу – Верховній Раді беруть: Н.Вітренко, Ю.Тимошенко, Н.Карпачова, О.Кужель. Знов – таки Н.Вітренко балотується на посаду Президента України. Це свідчить що суспільство де-факто визнає за жінкою право на політичну діяльність і на представництво в політичних інститутах.

Разом із тим на рівні масової свідомості гендерні стереотипи змінюються значно повільніше. Автор дисертації, аналізуючи дані соціологічних досліджень зазначеного періоду, доходить висновку, що прихід жінок до політики відбивається певною мірою всупереч сталим стереотипам сприйняття. Тому що в цілому владна вертикаль продовжує залишатися гендерно несиметричною з безумовною перевагою на користь домінування чоловіка.

Підрозділ 3.3. „Політична культура та її гендерна складова в період подальшого розвитку громадянського суспільства в Україні (2002 – 2004 рр.)" присвячений аналізу гендерно-політичних змін найбільш динамічного періоду.

Це період, що відкривається парламентськими виборами у березні 2002р. і завершується Помаранчевою революцією, події якої засвідчили: відбувається інтенсивний процес подальшого розвитку громадянського суспільства в Україні

На цей період припадає ухвалення Верховною Радою України нової редакції Закону „Про вибори президента України" (першопочаткова редакція 1999 року) від 18 березня 2004 року, яка зберігала положення гендерної рівності, хоча і не поглиблювала права жінок.

У виборчих перегонах взяли участь 33 політичні партії та блоки. За гендерною ознакою позиціювала себе партія „Жінки за майбутнє України". Найбільш „жіночими" партіями були Всеукраїнське об'єднання „Новий світ"(50%), СДПУ (50%), блок Наталії Вітренко та Партія реабілітації тяжкохворих України – по 34 %. Показовим є те, що жодна з цих партій до парламенту не пройшла. Сукупна частка жінок у парламенті України в 2002 році становила 5,1% порівняно з 7,5% у 1998, тобто представництво жінок у Верховній Раді України скоротилося на 2,4%. 2002-2004 рр. - це й роки, коли жодна жінка не була представлена в Кабінеті Міністрів України. Це дає дисертантці підстави стверджувати, що перебування жінок у вищій ланці виконавчій владі – Кабінету Міністрів - в пострадянській Україні має хвилястий характер: 1991-1997рр. – жодної, 1997-1999рр. – одна (С.Станік), 1999-2001рр.-одна (Ю.Тимошенко), 2001-2004рр. –жодної.

Водночас внаслідок подій у політичному житті країни даного періоду відбуваються зміни гендерних стереотипів в політичній культурі України, які можуть бути охарактеризовані як амбівалентні, оскільки поєднують у собі заперечення „чистої" жіночої політики і „чистих" жінок-в-політиці" (свідоцтвом чого є неспроможність подолати бар'єр для входження до складу Верховної Ради суто жіночої партії „Жінки за майбутнє") із позитивним сприйняттям політика-жінки (стрімке зростання популярності Ю.Тимошенко саме як політичного діяча, а не як жінки в політиці). Дисертантка вважає, що такий процес став наслідком зміни гендерних стереотипів, інтеріорізованих самою жінкою: якщо жінка не акцентувала

себе як носія гендерних ознак, а презентувала себе в загально соціальному контексті – суспільна свідомість сприймала її дистанційовано від статевих ознак: їй „забували" її жіноцтво. Там, де жінки підкреслювали свою стать, на них очікував неминучий програш.

Таким чином, автор доходить висновку, що за роки незалежної України відбулась еволюція політичної культури у її гендерному аспекті від стереотипів, притаманних традиційному і пострадянському суспільству з їх в цілому маскулінним і антифемінним поглядом на жінку як суб'єкта політичної діяльності, у бік визнання її здатності і права на цю діяльність, тобто у бік політичного партнерства та паритетної демократії.

У ***Висновках*** підводяться підсумки дослідження, основними з яких є:

1. Політична культура є сукупністю соціокультурних стереотипів сприйняття, оцінки і ставлення до політики як специфічного виду діяльності, відносин, що виникають у процесі її здійснення, та інститутів, при яких людина, котра виносить ці судження, оцінки, не є суб"єктом політичної діяльності за виключенням участі у виборах чи референдумі (за умов демократичного політичного режиму), тобто коли вона ситуативно перетворюється на учасника політичного процесу.

2. Гендерний аспект політичної культури відбиває взаємовплив статевих життєвих світів (світу чоловіка та світу жінки) і політики як сукупності інститутів, процесів та діяльності з приводу здійснення суспільної влади за допомогою організаційних, регулятивних і контролюючих функцій.

3.Історичні витоки гендерного виміру політичної культури українців можуть бути охарактеризовані як такі, що поєднують загальні риси в цілому маскулінних стереотипів, які заперечують право жінки на домінування в соціальному контексті, із значно більш толерантним (у порівнянні з російським) ставленням до неї та визнанням її соціальної значущості.

4.Конституційне законодавство незалежної України виступило важливим чинником змін гендерних стереотипів політичної культури, оскільки, по-перше, де факто визнало нерівність жінок щодо здійснення ними політичних прав, наданих де юре, і таким чином відкрило шлях до боротьби жінок за фактичну рівність в сфері політичної діяльності, і по-друге, в руслі законів, спрямованих на формування громадянського суспільства в Україні, закріпило їх права на рівну – з чоловіками - участь в політичних процесах та інститутах.

5. Особливістю політичної культури українців, з якими вони ввійшли в незалежність, є поєднання маскулінних гендерних стереотипів, які сформувалися ще за часів так званого традиційного суспільства, зі стереотипами, сформованими соціалістичним минулим, а саме: його ідеологемою заперечення відмінності гендерного аспекту політики за рахунок розчинення жіночого питання в питанні класовому. Ця особливість відбилась, зокрема, у низькому представництві жінок в політичній діяльності та інститутах, а також простежується у поширених на той час стереотипах політичної культури.

6.В період державотворення і переходу від тоталітарного до демократичного суспільства (1991-1996рр.) для політичної культури України характерним є скорочення представництва жінок у владних структурах, насамперед, вищого рівня - Верховній Раді. Характерним є те, що на перший план виходять економічні і політичні питання, відсуваючи питання гендерної рівності на другий план. Це пояснюється загостренням економічної кризи і невизначеністю стратегічного вектору розвитку українського політичного життя, які і стають актуалітетами даного періоду української історії.

7.В період трансформації українського суспільства (1996-2002рр.) відбувається швидка зміна політичної культури у тому числі з точки зору її гендерного виміру: суспільство визнає за жінкою право на політичну діяльність і на представництво в політичних інститутах. Це відобразилося у появі жінок у вищій ланці виконавчої влади: Кабінеті міністрів України (С.Станік, Ю.Тимошенко), активної участі в роботі вищого законодавчого органу – Верховні Раді (Н.Вітренко, Ю.Тимошенко, Н.Карпачова, О.Кужель та ін.), балотуванням на посаду Президента України жінки - Н.Вітренко.

8. За період з парламентських виборів у березні 2002р. до початку передвиборчої президентської кампанії 2004 р. відбуваються зміни гендерних стереотипів в політичній культурі України, які можуть бути охарактеризовані як амбівалентні, оскільки поєднують у собі заперечення „чистої" жіночої політики і „чистих" жінок-в-політиці (свідоцтвом чого є неспроможність подолати бар'єр для входження до складу Верховної Ради суто жіночої партії „Жінки за майбутнє") із позитивним сприйняттям політика-жінки (стрімке зростання популярності Ю.Тимошенко саме як політичного діяча, а не як жінки в політиці).

9. За роки незалежної України відбулась еволюція політичної культури у її гендерному аспекті від стереотипів, притаманних традиційному і пострадянському суспільству з їх в цілому маскулінними і антифемінними поглядами на жінку як суб'єкта політичної діяльності, у бік визнання її здатності і права на цю діяльність, тобто у бік політичного партнерства та паритетної демократії.

Основні результати дисертаційного дослідження викладені у таких публікаціях автора:

1. Андронова І.Ф. Історична роль української інтелігенції у формуванні політичної культури суспільства XIX ст.// Культура народов Причерноморья. Научный журнал. - 2003. - №39. – С.148-151.
2. Андронова І.Ф. Політична активність в контексті розвитку культури незалежної України. // Культура народов Причерноморья. Научный журнал. - 2004. - №48.- Т.1. - С.148-151.
3. Андронова І.Ф. "Людський вимір" політичної культури (історико-культурологічний аналіз) // Наукові записки: Зб. наук. статей НПУ ім. М.П.Драгоманова / Укл.: П.В.Дмитренко, Л.Л.Макаренко. – К.: НПУ, 2004. – Вип.. LY (55). – С. С.203-210.

4. Андронова І.Ф. Тенденції розвитку зарубіжної історіографії політичної культури // Вісник книжкової палати. - 2004. - №3 - С.45-48.
5. Андронова І.Ф. Політична культура: визначення актуалітетів // Наукові записки: Зб. наук. статей НПУ ім.. М.П.Драгоманова / Укл.: П.В.Дмитренко, Л.Л.Макаренко. – К.: НПУ, 2004. – Вип. LYII (57). – С.184-189.
6. Андронова І.Ф. Еволюція політичної культури незалежної України: гендерний аспект. // Науковий часопис. Збірник статей НПУ ім. М.П.Драгоманова - Серія № 6. - Історичні науки.- Вип.1 .- 2005.– С. 130-135.

АНОТАЦІЯ

АНДРОНОВА І. Ф. Еволюція політичної культури в незалежній Україні (гендерний аспект). - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 17.00.01 - теорія й історія культури. - Київський національний університет культури і мистецтв. - Київ, 2005.

Пропонована робота являє собою спробу поєднання дослідження політичної культури в її гендерному аспекті з погляду історико-культурологічного аналізу. На цій основі досліджується політична культура незалежної України, яка зазнає кардинальних змін, у тому числі через виникнення актуалітетів, не характерних для політичного життя радянських часів. Проаналізовані історичні джерела гендерного виміру політичної культури українців і виявлена специфіка, що складається у поєднанні загальних рис у цілому маскулінних стереотипів, які заперечують право жінки на домінування в соціальному контексті, зі значно більш толерантним (у порівнянні з російським) ставленням до неї і визнанням її соціальної значимості. Досліджено вплив конституційного законодавства незалежної України на зміни гендерних стереотипів політичної культури.

Ключові слова: еволюція, динаміка, політична культура, гендерний аспект, гендерні стереотипи, гендерно-політичні зміни.

АННОТАЦИЯ

АНДРОНОВА И. Ф. Эволюция политической культуры независимой Украины (гендерний аспект). – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата исторических наук по специальности 17.00.01 – теория и история культуры. – Киевский национальный университет культуры и искусств. – Киев, 2005.

Предлагаемая работа представляет собой попытку объединения исследования политической культуры в ее гендерном аспекте с точки зрения историко-культурологического анализа. На этой основе исследуется политическая культура

независимой Украины, испытывающая кардинальные изменения, в том числе через возникновение актуалитетов, не характерных для политической жизни советских времен. Проанализированы исторические истоки гендерного измерения политической культуры украинцев и выявлена специфика, состоящая в объединении общих черт в целом маскулинных стереотипов, отрицающих право женщины на доминирование в социальном контексте, со значительно более толерантным (по сравнению с российским) отношением к ней и признанием ее социальной значимости. Исследовано влияние конституционного законодательства независимой Украины на изменения гендерних стереотипов политической культуры.

Прослежена эволюция политической культуры в ее гендерному аспекте на протяжении лет независимости от маскулинных гендерних стереотипов, сформировавшихся еще в период так называемого традиционного общества и стереотипов социалистического прошлого, к признанию обществом права женщины на политическую деятельность и на представительство в политических институтах. Исходя из развития научного знания, формирования новых, пограничных сфер исследований на стыке нескольких научных направлений и специальностей, в диссертации предлагается новый взгляд на традиционное понятие современной политической культуры в Украине.

В диссертации обосновываются аксиологические предпосылки культурологического подхода, при котором под политической культурой подразумевается совокупность социокультурных стереотипов. Анализируются различные взгляды на политику как специфический вид культуры, при котором человек, выносящий по отношению к ней суждения или оценки, не является субъектом политической деятельности за исключением участия в избирательном процессе. На этой основе в работе делается вывод в пользу культурологического подхода, для которого характерно широкое понимание феномена культуры. Также выделяются специфические черты человеческой деятельности в политике, результатом которой является создание своеобразной среды материального и духовного существования человека.

Особое внимание уделено гендерному измерению политической культуры, отражающему взаимовлияние жизненных миров мужчины и женщины в политике как совокупности институтов, процессов и деятельности субъектов по поводу осуществления общественной власти с помощью организационных, регулятивных и контролирующих функций. В работе подчеркивается, что такой аспект в последние годы получил довольно широкое распространение в мировом общественном и гуманитарном знании. Однако в отечественной науке он до последнего времени ограничивался рядом исследований по истории женского движения, в частности политического, что не давало возможности полно отобразить широту проблематики феномена собственно гендерности в политике как таковой. С другой стороны, недостаточная степень его изученности на основе имеющихся исторических данных и фактов еще не давала возможности рассмотрения в динамике даже небольшого

отрезка времени. Между тем, доказывается в исследовании, изучение проблемы в аспекте развертывания определенных ее тенденций нередко дает возможность воссоздать весьма точную картину реального процесса. Это, по мнению автора, в большой степени касается гендерного измерения политической культуры Украины конца XX – начала XXI столетия.

В анализе конституционного законодательства независимой Украины учитывается фактор гендерных новаций в политической культуре и осуществляется выявление гендерних стереотипов в политической культуре постсоветской Украины времен развития независимости (1991-1996гг.). Пристальное внимание в работе уделено выяснению характера трансформаций политической культуры и ее гендерного измерения в период после конституционного закрепления независимости Украины 1996-2002гг. Наконец, с учетом полученных результатов обоснованы кардинальные изменения в гендерном измерении политической культуры Украины в период от выборов в Верховную Раду 2002 г.

Ключевые слова: эволюция, динамика, политическая культура, гендерный аспект, гендерные стереотипы, гендерно-политические изменения.

ANNOTATION

ANDRONOVA I.F. Evolution of political culture of independent Ukraine (gender aspect). - Manuscript.

Thesis on competing a scientific degree of the candidate of historical sciences, speciality 17.00.01 - Theory and History of Culture. – Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, 2005.

The offered work represents attempt of association of research of political culture in its gender aspect from the point of view of historical and culturological analysis. On this basis the political culture of independent Ukraine testing cardinal changes, including through occurrence of actualities, which were not characteristic for political life of the Soviet time, is investigated. The historical sources of gender measurement of political culture of Ukrainian are analysed and its specificity is revealed, which consists in the association of common features of antifeminist stereotypes. They deny the right the woman in domination in a social context, with considerably more tolerant (in comparison with Russian) treatment of her and recognition of her social importance. The influence of the constitutional legislation of independent Ukraine as to changes of gender stereotypes of political culture is investigated.

Keywords: evolution, dynamics, political culture, democratic society, the Ukrainian woman, gender aspect, gender stereotypes, gender political changes.

Підп. до друку 27.05.2005. Формат 60x84 $^{1}/_{16}$. Папір др. апарат.
Друк офсетний. Облік.-вид. арк. 1,0. Зам. 120. Тираж 100

Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв
01015, Київ, вул. Січневого повстання, 21